

# İÇİNDEKİLER

**Kısaltmalar** ..... 7

**Önsöz** ..... 11

**Üçüncü Baskıya Önsöz**..... 13

## **Birinci Bölüm**

**I- Ötekileşme Sorunu ve Anlamın Yitim Yerleri** ..... 17

A- Saptırılan kutsallık, yapay cennet ve tanrı kurguları ..... 19

B- Tahrip edilen bellek mekanları ..... 30

1- Deneyimsel/mimetik bellek ..... 31

2- Nesnel belleği ..... 40

3- İletişim belleği ..... 53

a- Tıkanan erişim alanları ..... 54

b- Cehennemleşen yüzler ..... 65

4- Kültürel bellek ..... 70

C- İnsanlığın üç büyük tuzağı Kitlesele terör; savaş ..... 88

1- Kitlesele terör; savaş ..... 88

2- Yüceltilen yalıtım; ideolojik ve dinsel koşullama ..... 97

3- Ölümcül kaçış; içki ve uyuşturucu ..... 104

## **İkinci Bölüm**

**II- Kendine Dönüşün Yolları** ..... 111

A- Eriştirici ve dönüştürücü değerler ..... 113

1- Biçimlendirici etkinlik; emek ve empati ..... 113

2- Ritmin büyülü gücü; türküler ..... 125

3- Karşı konulamaz akış; aşk ..... 136

B- Kurtuluş imgeleri ve dönüş izlekleri.....	142
1- İçtenliğin fethi; eve/ anneye dönüş izleği.....	143
2- Kutsal yunak; anadile dönüş izleği .....	158
3- Evrenin bilinci; insana dönüş izleği.....	165
a- koparılmâ'nın ve bırakılmâ'nın trajiği.....	165
b- dönüş ve dirilişin muştusu.....	169
4- Doğaya dönüş izleği.....	176
a- suların çekilmesi .....	185
b- çölleşme .....	187
c- intiharlar .....	188
5- Tanrı'ya dönüş izleği.....	191
<b>Genel çıkarım .....</b>	<b>197</b>
<b>Kaynaklar.....</b>	<b>206</b>

## ÖNSÖZ

Sanatçı, varoluşsal yitimlerine sürü halinde koşan kalabalıkların yaşama refleksidir.

Yaşamın kutsal büyüsü, bu refleksi, ateşlere atılma pahasına da olsa, ebedi hakikatleri söyletmek üzere daima öne sürer. Çünkü yaşam, ardışık dizgeler bütünlüğünde akan geri döndürülemez, aktarılamaz ve durdurulamaz bir süreçtir.

Ne var ki, bu kutsal süreç, insani ihtirasların oluşturduğu körleşme alanlarında kolayca yitik yaşamlara dönüşme tehdidi ile yüzyüzedir. Bu tehdidi herkesten önce gören ve herkes adına kaygılanan yaratıcı duyarlılık, algı ve kavrayış düzeylerimizin arttığı oranda körleşme alanlarının da ortadan kalkacağına inanır.

İnsani yitimleri kötü bir yazgı olarak kabul etmeyip bu tükenişe başkaldıran sanatçı, bu yüzden varlığın özgürce açılımını tehdit eden her türlü durağan ve baskıcı düzenle çatışma durumundadır. Bu yönüyle sanatçı, ölümün kaçınılmazlığını kavrayan varlığın, ebedileşme arzusuyla öne sürdüğü yaralı ve aydınlık bir bilinçtir. O, hem kendi çağı ve toplumu adına hem de bütün çağları kapsayan büyük insanlık ülküsü adına kaygı duyan, konuşan, eyleyen bir değerdir. Gariptir ki, bu değerleri, genellikle tarihteki talihsiz kırılmalar ve trajik yazgılar besler.

Aytmatov'un kişisel miti de böylesi trajik kırılmalarla beslenir. Stalin diktasınca zorla evinden koparılıp katledilen, ama yolları hep beklenen 'kayıp bir baba' imgesi, İkinci Dünya Savaşı'nın her eve yokluk ve ölüm bırakan uğursuz yılları, soğuk savaş döneminin 'yakıt insan' bulma ve mankurt yetiştirme paranoyası gibi felaketler; Cengiz Aytmatov'u gerçek anlamda varoluş sorunu ile yüzleşmeye yöneltmiştir.

Totaliter sistemlerin 'potansiyel tehlike' diye nitelediği ve akıl almaz yöntemlerle yok etmeye çalıştığı bireyin/toplumun 'kendisi olma' hakkını, varoluşun en temel göstergesi sayan Aytmatov, Manas Destanı gibi büyük bir anlatı şaheseri yaratan Kırgız tininin (geist) yeniden açılması olarak değerlendirilmelidir.

Yetiştığı topraklara ait Yer-Su ruhlarının sesini ödünçleyen yazar, Şeker köyünden tüm dünyanın sorunlarına ışık tutmaya çalışır. Bunu yaparken asla yerel ve folklorik söyleme takılıp kalmaz. O, evrensel düzenin minyatür bir modeli olarak tasarladığı Şeker köyünü, kurduğu zaman-mekan ötesi bağlantılarla bir insanlık laboratuvarına dönüştürür. Anlattığı kişi ve olayları, tüm insanlığın serüvenine ortak payda oluşturacak kadar tarafsız bir gerçeklikte yansıtır.

Eserleri 154 dünya diline çevrilmiş bulunan Aytmatov, Türkiye’de de en çok okunan yazarlar arasında bulunmasına rağmen, maalesef hakkında yeterince inceleme yapılmamıştır. Bu bir nesnel eksiklikten ziyade, dünyayı kavrama yönünde sürekli tökezlemeler, tıkanmalar yaşayan ve kendine daima “öteki” gözü ile bakma saplantısına takılan düşünsel uf-kumuzu yansıtmaması bakımından önemlidir.

Türk edebiyatı bir bütün olarak düşünüldüğünde, onun en büyük anlatı ustası sayabileceğimiz Aytmatov ile ilgili yapılacak her çalışma, bizi evrensel anlamda insan sorunlarıyla yüzleştirecektir.

Bu çalışma, yıllardan beri hayali kurulan bütünlüklü bir Aytmatov projesinin gerçeğe dönüşen en önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Eserde, Aytmatov anlatılarının temel izleği olan ötekileşme sorunu, birincide çözülüş, ikincide yeniden diriliş süreçleri olmak üzere iki ana bölüm halinde incelenmiştir. Elde edilen zengin materyalden, yalnızca dipnotlarda kullanılanlar kaynakçada gösterilmiştir.

Türk Dünyasının sorunlarına yönelik akademik ilgileri, büyük fedakarlıklarla destekleyen Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) ve Fırat Üniversitesi Araştırma Fonu (FÜNAF)’na, katkıları için teşekkür ediyorum.

Ayrıca Rusça kaynakların temini ve tercümesi hususunda büyük yardımlarını gördüğüm Abdıldacan Akmataliyev, Zekeriya Karadavut, Gülzat Cumagulov, Ayzada Mametova’yı ve eserin tashihini üstlenen sevgili Huriye Ercan’ı da saygıyla anıyorum. 15 Şubat 2002

**Ramazan KORKMAZ**  
**Doğu Akdeniz Üniversitesi**  
**Magusa/KKTC**

## ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

İnsanın baş edemeyeceği tek şey ölümdür. O, bize her yerde ulaşır, bizi her yerde bulur ve hükmünü icra eder...

80. yaş yılını kutlamaya hazırlandığımız bir sırada Aytmatov, ölümün büyük ve sessiz ülkesine göçtü. Dokuz yaşından beri, ateşin özlemlerle yollarını beklediği babası Törekuł Aytmatov'a, Atabeyit mezarlığında ancak 80 yaşında kavuşabildi...

Suların ve toprağın, ateşin ve rüzgarın sırrını ödünçleyen bu bilge insan, eserlerine dönüşen varlığıyla daha nice yüzyıllar yaşamaya ve bir sis çanı gibi insanlığı uyarmaya devam edecek...

Demek ki ölümü, ölmezliğe çevirebilen tek şey sanattır...

Ziyan içindeyiz; kaçınılamaz olan, ertelenemez olan ve baş edilemez olan kapımızı çalmadan; dönüşmek ve dünyayı dönüştürmek gerek... Söylenecek sözü olan hemen söylemeli; zira ertelediğimiz her şey, kaybettiğimiz bir şeydir...

Kitabın üçüncü baskısında, tasarım işlemini büyük bir meslek aşkı ile gerçekleştiren değerli dostum Erdoğan Yavuz'a ve yeniden düzeltimini üstlenen sevgili öğrencim Dr. Mutlu Deveci'ye teşekkür ediyorum.

**Ramazan KORKMAZ**  
**Ardahan Üniversitesi/Ardahan**